

УДК 65. 012. 8: 334. 752

Алькема В. Г.,*кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту ЗЕД та логістики Університет економіки та права “КРОК”*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЛОГІСТИЧНИХ УТВОРЕНЬ

У статті розглядається сутність та зміст поняття фінансова безпека на державному, регіональному та інституціональному рівнях. Показана взаємозалежність фінансової безпеки економічних суб'єктів різних ієрархічних рівнів. Розкрито особливості оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності. Запропоновано механізм управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання, які є логістичними утвореннями.

Ключові слова: фінансова безпека, загрози, складові фінансової безпеки, критерії фінансової безпеки, індикатори фінансової безпеки, логістичні утворення, система фінансової безпеки, механізм управління.

В статье рассматривается сущность и содержание понятия финансовая безопасность на государственном, региональном уровне и уровне предприятия. Показана взаимозависимость этих категорий на разных уровнях хозяйствования. Раскрыты особенности оценки финансовой безопасности субъектов хозяйственной деятельности. Предложен механизм управления финансовой безопасностью субъектов хозяйствования, которые являются логистическими образованиями.

Ключевые слова: финансовая безопасность, угрозы, составляющие финансовой безопасности, критерии финансовой безопасности, индикаторы финансовой безопасности, логистические образования, система финансовой безопасности, механизм управления.

In the article the nature and content of the notion of financial security at national, regional and institutional levels. Shown the interdependence of financial safety and economic entities of different hierarchical levels. The features of financial safety assessment of economic agents. The mechanism of financial security entities are logistics entities.

Key words: financial security, the threat of the financial security, financial security criteria, indicators of financial security, logistics education, financial system security management mechanism.

Постановка проблеми. В умовах прискореної глобалізації світового господарства однією з найважливіших економічних проблем в Україні, починаючи з перших років незалежності, є зростання загроз економічній безпеці країни. Невирішеність проблем у цій сфері не дозволяє забезпечити відповідний рівень економічного зростання, ускладнює здійснення

ефективної реструктуризації економіки, здійснює негативний вплив на зовнішньоекономічну, податкову, страхову сфери та бюджетний процес нашої країни. Загалом низький рівень економічної безпеки України особливо дається в знаки в умовах світової фінансової кризи і зумовлений, у першу чергу, такими аспектами, як високий рівень зовнішнього боргу, загострення фінансової та іпотечної криз, дисбаланс і нестабільність інвестиційної активності та економічної свободи, відтік капіталу, високий рівень доларизації економіки, неефективна структура золотовалютних резервів країни, спекуляція на фінансовому ринку України зі сторони іноземних банків та інших фінансово-кредитних установ, недостатня ефективність змін на ринку фінансових послуг України у контексті вступу до Світової організації торгівлі, невиконання Україною зобов'язань перед міжнародними організаціями у сфері легалізації тіньових капіталів. Безперечно фінансова безпека держави безпосередньо пов'язані з питаннями фінансової спроможності регіонів та окремих суб'єктів господарської діяльності. У свою чергу, забезпечення потрібного рівня фінансової спроможності суб'єктів господарювання, в першу чергу, пов'язано з організаційно-економічним розвитком підприємств та регіонів, а також держави в цілому. У цій роботі у якості інструменту такого розвитку запропоновано сучасну концепцію логістики. Її використання дозволить трансформувати повністю або частково організаційно-економічні системи підприємств, регіонів та держави в цілому в логістичні адаптивні системи, які здатні функціонувати в умовах невизначеності та значної непередбачуваності і динамізму зовнішнього середовища. Такі господарські утворення ряд авторів вважають логістичними [15]. Утворення стрімко розвиваються і мають різні форми, типи та види. Основною перевагою таких утворень з позиції фінансової безпеки є динамічний підхід до формування, використання та оцінки фінансових потоків і можливості широкого залучення не лише логістичних, але і маркетингових та контролінгових інструментів управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується наявністю значного числа чинників, які негативно впливають на функціонування держави, регіонів та суб'єктів господарської діяльності. До таких чинників, окрім глобальної економічної кризи, варто віднести, насамперед, нестабільність податкового і регуляторного законодавства, інфляційні процеси, недоступність кредитних ресурсів, посилення конкуренції, низький рівень капіталізації фондового ринку, зниження рівня інвестиційної активності, уповільнення платіжного обороту, зростання числа збиткових підприємств. Дія цих чинників викликає детермінізм у русі матеріальних і фінансових потоків, призводить до значних втрат і збитків і, як наслідок, втрата суб'єктами господарювання фінансової безпеки. З огляду на це актуальним напрямком сталого функціонування українських підприємств в цілому і логістичними утвореннями зокрема є формування системи управління їх фінансовою безпекою. Сьогодні

існує багато досліджень щодо економічної безпеки та її складових. Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки зробили провідні західні вчені: Дж. К. Ван Хорн, Т. Аллісон, К. Жюгляр, Дж. Найт, Г. Фостер, Й. Шумпетер. Проблематиці економічної безпеки та її впливу на національну безпеку присвячені праці сучасних вітчизняних та російських вчених й практиків, а саме: О. Ю. Амосова, Л. І. Абалкіна, О. І. Баранівського, З. М. Борисенко, О. Ф. Белова, І. Ф. Бінько, І. О. Бланка, О. Г. Білоруса, І. А. Білоусова, О. С. Власюк, З. С. Варналія, С. Б. Воронцова, В. М. Геєця, В. П. Горбуліна, А. С. Гальчинського, М. П. Денисенка, В. С. Загорського, М. М. Єрмошенко, С. А. Єрохіна, Я. А. Жаліло, О. І. Захарова, Л. Л. Кістерського, О. А. Кириченка, Т. Т. Ковальчука, А. Т. Ковальчука, О. Й. Косарева, А. В. Куроченка, С. М. Лаптева, Д. Г. Лук'яненко, Е. К. Марчука, В. І. Мунтіяна, О. М. Мозгового, В. Є. Новицького, Ю. М. Пахомова, Г. Х. Попова, Д. К. Прейгера, П. Я. Пригунова, С. І. Пирожкова, В. М. Свінцицького, А. І. Сухорукова, В. С. Сідака, В. А. Тимошенко, В. І. Терехова, В. М. Федосова, В. І. Франчука, В. К. Черняка, М. Г. Чумаченка, В. Т. Шлемко, Л. Г. Шемаєвої, В. Я. Шевчука, Г. К. Ялового та інших [11]. Не дивлячись на велику кількість публікацій, залишається багато невіршених проблем управління економічною безпекою, яка є основною складовою захисту від загроз, як на рівні держави, так і на рівні регіонів та суб'єктів господарювання. Окрім того, ситуацію ускладнює відсутність системності, скоординованості та єдиних поглядів щодо категорійно-понятійного апарату у цій сфері, а також обґрунтованих пропозицій щодо впровадження сучасних методів та моделей управління фінансовою безпекою на всіх рівнях управління економікою. Все це і зумовило актуальність вибраної теми роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є аналіз сутності та змісту фінансової безпеки економічних об'єктів різних рівнів ієрархії та визначення особливостей системи фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності, які є логістичними утвореннями.

Для вирішення цієї мети в роботі ставились наступні завдання:

- здійснити аналіз сутності та розкрити зміст фінансової безпеки на державному, регіональному та інституціональному рівнях;
- обґрунтувати основні аспекти фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності в умовах системної економічної кризи;
- визначити особливості системи фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності які є логістичними утвореннями.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі дослідження здійснено аналіз сутності та змісту поняття “фінансова безпека” на державному, регіональному та інституціональному рівнях. Встановлено, що однією із основних складових систем економічної безпеки господарських об'єктів різних рівнів є фінансова безпека, яка, незважаючи на свою важливість, залишається мало вивченою. Фінансова безпека передбачає захищеність фінансових інтересів відповідно держави, регіону чи суб'єктів господарювання.

Ключова роль фінансової безпеки полягає у забезпеченні розвитку суб'єктів господарювання, регіонів та держави. Без забезпечення фінансової безпеки на будь-якому рівні господарювання неможливо вирішити жодне з завдань інституціонального чи регіонального розвитку. Фінансова безпека створює передумови для ефективного функціонування будь-яких соціально-економічних та соціо-технічних систем. Саме вона тісно пов'язана з іншими складовими економічної безпеки, від її рівня залежить інвестиційний клімат у державі [11]. Необхідність дослідження фінансової безпеки зумовлено тим, що відсутність фінансових ресурсів спричиняє недофінансування невідкладних, або виключно важливих потреб [4, 91; 5, 94]. Слід зазначити, що досі немає й загальноствореного визначення поняття "фінансова безпека". Є низка формулювань, які, на наш погляд, найбільшою мірою у стислому вигляді розкривають суть цього поняття. Так, за визначенням М. Єрмошенка, на рівні держави фінансова безпека – це "такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання". Дещо ширше трактують це поняття В. Шлемко та І. Бінько: "Під фінансовою безпекою слід розуміти такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання". Подібним за сутністю і змістом є визначення поняття фінансової безпеки Б. Губським [7, 8, 11, 13]. Вбачається, що поняття "фінансова безпека" повинно випливати з поняття захищеності та керованості економічним процесом. Найвдаліше поняття "фінансова безпека" розкрито в роботах [8,9] тобто фінансова безпека держави – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань [13]. Загрози фінансової безпеки України – це сукупність реальних чи потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у фінансовій сфері. Загрози ускладнюють саморегуляцію економіки та реалізацію фінансових інтересів, спричиняють вихід фінансових індикаторів за межі їх порогових значень. Завданням держави є виявлення загроз, визначення рівня їх небезпеки, реалізація адекватних заходів щодо запобігання та усунення загроз, а також негативних наслідків їхнього впливу.

Внутрішні та зовнішні загрози фінансовій безпеці мають притаманні лише їй особливості. До внутрішніх загроз фінансової безпеки на рівні держави належать: недосконалість і незавершеність національного зако-

нодавства у фінансово-кредитній сфері; відсутність достатнього золотовалютного запасу й алмазного фонду держави; низький рівень інвестиційної діяльності; неефективність податкової системи, масове ухиляння від сплати податків; недосконалість бюджетної системи, низький рівень бюджетної дисципліни і надмірні державні витрати та дефіцит державного бюджету; високий рівень інфляції; зростання тіньової економіки, посилення її криміналізації, нелегальне перетікання валютних коштів вітчизняних підприємців за кордон; необґрунтована підтримка курсу національної грошової одиниці; платіжна криза; значна заборгованість у виплаті заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат; неповноцінність фондового ринку; нерозвиненість страхового ринку, системи довірчого управління майном; слабкість банківської системи; зростання внутрішнього боргу країни [11]. Зовнішніми загрозами на рівні держави є: значне від'ємне зовнішньоторговельне сальдо; залежність реформування економіки країни від отримання іноземних кредитів та іншої закордонної допомоги; зростання зовнішнього державного боргу і нераціональне використання закордонних кредитів; втручання міжнародних фінансових організацій у національну фінансово-кредитну сферу; залежність вітчизняного фінансового ринку від світового; дефіцит платіжного балансу країни [16]. Надійний спосіб усунення зовнішніх загроз – це встановлення взаємовигідних відносин з тими країнами, звідки такі загрози походять. В інших випадках для забезпечення прийняттого рівня фінансової безпеки держави необхідно створювати резерви і цілеспрямовано застосовувати бюджетні, податкові, грошово-кредитні та інші механізми державного регулювання, що відповідають ринковим умовам. За масштабами можливих наслідків загрози фінансової безпеки України є глобальними, регіональними і національними. Аналіз загроз фінансової безпеки передбачає виявлення їх джерел у зовнішньому і внутрішньому середовищі, класифікацію, ідентифікацію, визначення ступеня небезпеки (наближеності до порогових значень) тощо. Обмеженість фінансових ресурсів та неможливість забезпечити стабільний відтворювальний процес обумовлюють високу чутливість економіки України до впливу дестабілізуючих чинників і загроз фінансової безпеки [13].

Фінансова безпека держави є багатоаспектним явищем, стан її динамічно змінюється. Отже, потрібно здійснювати ретельний моніторинг фінансової системи, а також вивчати проблеми, що виникають під впливом реформування національної економіки, регіоналізації й глобалізації світової економіки, інтернаціоналізації фінансових потоків тощо. В економічній літературі для характеристики рівня забезпечення фінансової безпеки вживають різні категорії: критерії, показники, індикатори, порогові значення, загрози тощо [4, 5]. Критерії фінансової безпеки – це певні нормативні показники, за якими оцінюють фінансовий стан економіки країни з погляду забезпечення її сталого розвитку. Індикатори фінансової безпеки – реальні статистичні показники фінансового розвитку економіки країни

чи регіону, які найповніше характеризують явища і тенденції у фінансовій сфері. Основою при виборі переліку індикаторів слугує рівень вразливості окремих фінансових сфер економіки, а також найбільший ступінь впливу окремих дестабілізуючих чинників на реалізацію національних фінансових інтересів. Отже, індикатори обирають, виходячи з необхідності комплексного оцінювання фінансової безпеки. Стан фінансової безпеки визначається шляхом аналізу системи індикаторів, що дають змогу комплексно й адекватно сприймати характер соціально-економічних процесів через їхню відповідність національним інтересам та вимогам національної безпеки. Оптимальні значення індикаторів – це інтервал величин, у межах яких створюються найсприятливіші умови для функціонування фінансової сфери. Порогові значення індикаторів – це кількісні величини, порушення яких викликає несприятливі тенденції в фінансовій сфері та економіці країни чи регіону. Порогові значення індикаторів фінансової безпеки мають три рівні: перший рівень характеризується небажаними відхиленнями значень фінансових індикаторів, що свідчить про необхідність прийняття певних рішень щодо їх усунення; другий рівень, або граничні значення індикаторів, порушення яких викликає загрозові процеси у фінансовій сфері і може свідчити про події (прийняття певних нормативних правових актів, управлінських рішень, зміни цін на сировину тощо), що спричинили це відхилення; третій рівень порогових значень індикаторів фінансової безпеки свідчить про настання незворотних явищ у фінансовій сфері економіки країни.

Порівняння фактичного значення показників з пороговими відображає стан фінансової безпеки. Порогові значення переглядаються залежно від фінансового стану економічного об'єкту та тих завдань, які стоять на певному етапі її розвитку. Під час визначення порогових значень для оцінювання рівня окремих складових фінансової безпеки застосовують такі підходи [1]:

- аналоговий (полягає у виборі відповідних показників у країнах-аналогах);
- законодавчий (полягає у встановленні порогових значень на законодавчому рівні);
- досвід інших країн;
- експертне оцінювання;
- порівняльний (визначається авторами в порівнянні з рівнем показників окремих регіонів світу);
- розрахунки фахівців міжнародних організацій.

Підвищення рівня фінансової безпеки здійснює держава в рамках фінансової політики, що містить такі складові фінансової безпеки:

- бюджетна безпека – стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів

та ефективності використання бюджетних коштів;

– валютна безпека – стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

– грошово-кредитна безпека – стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів і таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення;

– боргова безпека – рівень внутрішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втраті суверенітету і руйнуванню вітчизняної фінансової системи;

– безпека страхового ринку – рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу, у разі потреби, відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування;

– безпека фондового ринку – оптимальний обсяг капіталізації ринку (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів та держави загалом.

Спроможність держави забезпечити прийнятний рівень фінансової безпеки пов'язується з ефективністю дії грошово-кредитних і бюджетно-податкових важелів, які є основними ринковими регуляторами соціально-економічного розвитку держави.

Фінансова безпека регіонів займає особливе місце у структурі національної фінансової безпеки, що зумовлено роллю та місцем регіональних фінансів у забезпеченні програм економічного розвитку окремих територій, соціальної захищеності населення, фінансуванні, утриманні та розвитку соціальної інфраструктури. На сьогодні існують низка підходів до розгляду фінансової безпеки регіонів, а саме: захищеність інтересів регіону, його стійкість до впливу внутрішніх факторів та зовнішніх негативних дій, стабільність функціонування соціо-еколого-економічної системи регіону, збалансованість фінансових потоків, достатня забезпеченість регіону фінансовими ресурсами, ефективність витрачання фінансових ресурсів на потреби функціонування регіональної економіки [4, 5]. На регіональному рівні загрозами фінансової безпеки є низька прибутковість та ефективність діяльності суб'єктів господарювання. Низький рівень внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Недостатній рівень впровадження нововведень.

Зменшення фінансового потенціалу регіону [11].

Відправною точкою в визначені категорії "фінансова безпека підприємства" як загальної наукової категорії, на наш погляд, може служити визначення безпеки підприємства, яке дав проф. В. В. Крутов: "Безпека підприємства – захищеність життєво важливих для нього інтересів від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних структур і окремих осіб, нелояльності персоналу, здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, зберігати стабільність діяльності в різних соціально-економічних умовах і сприяти його розвитку відповідно до статутних цілей підприємства" [14, 227-232]. В сучасних умовах нестабільності, дії негативних факторів глобальної фінансової кризи, протиріччя реформаційних процесів, держава, у цілях її фінансової безпеки, повинна, в першу чергу, направляти зусилля на забезпечення безпеки підприємств. Основними напрямками державної політики при цьому повинні бути сукупність організаційно-правових, соціально-економічних і управлінських рішень, що забезпечують підприємству ефективний захист від зовнішніх і внутрішніх загроз. Поняття фінансової безпеки підприємства в найбільш загальному вигляді сформулював проф. І. А. Бланк таким чином: "Фінансова безпека підприємства є кількісно і якісно детермінованим рівнем його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних, збалансованих інтересів від проідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в даному і перспективному періоді" [3, 171].

Схему взаємозв'язку фінансової безпеки підприємства та його фінансового стану наведено на рисунку 1.

Важким є визначенням фінансової безпеки суб'єктів господарювання в монографії [9, 325]: "Фінансова безпека суб'єкта господарювання – стан фінансових ресурсів, за якого забезпечується ефективна (прибуткова) діяльність суб'єкта господарювання, захист його фінансових інтересів та здатність зберігати свою ліквідність і платоспроможність та фінансові можливості під впливом різного роду небезпек і загроз".

Сутність фінансової безпеки підприємства, на думку проф. М. І. Камлика, складається зі здатності підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію у відповідності з цілями загальної, корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища. Головна умова фінансової безпеки підприємства – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам, погрозам, які або намагаються спричинити фінансовий збиток підприємству, або небажано змінити структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство. Для забезпечення цієї умови підприємство повинно підтримувати фінансову стійкість, рівновагу, забезпечувати достатню фінансову незалежність і гнучкість у прийнятті фінансових рішень [12, 129]. У таблиці 1 узагальнено основні терміни, ви-

користані у вищезазначених роботах.

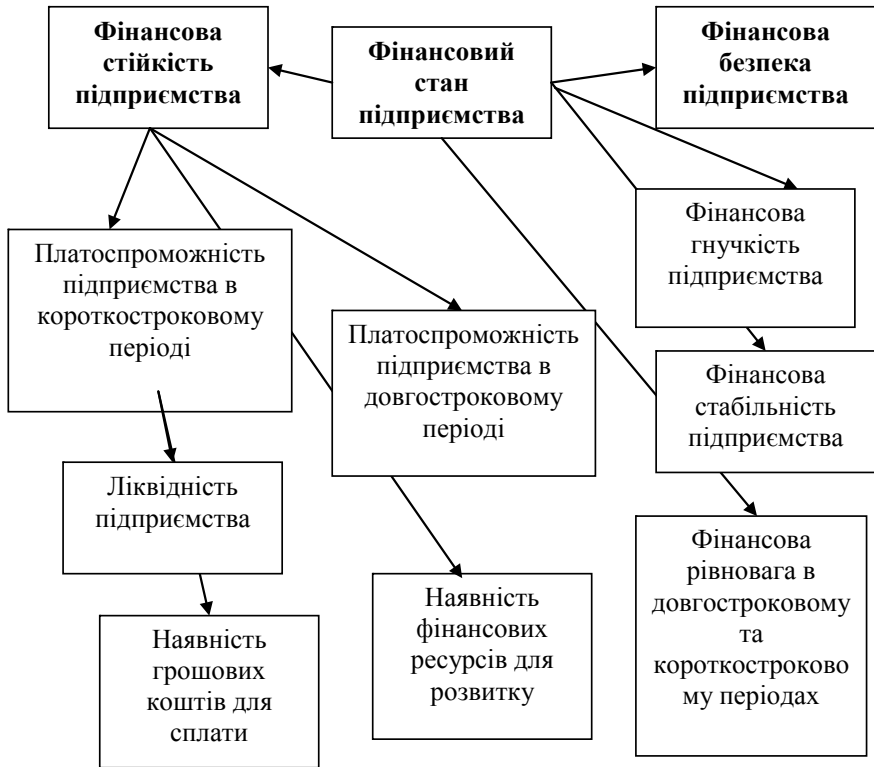

Рис. 1. Схема взаємозв'язку фінансової безпеки підприємства та його фінансового стану [12, 128]

*Таблиця 1
Характеристика категорій: фінансової безпеки, стабільності, гнучкості та фінансової рівноваги*

Категорія, визначення, показники
Фінансова безпека – визначає граничний стан фінансової стійкості, в якому повинно знаходитись підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім погрозам. Для оцінки фінансової безпеки запропоновані індикатори фінансової безпеки, головними з яких є показники зміни вартості підприємства.

Фінансова гнучкість – здатність підприємства змінювати об'єм і структуру фінансування, а також напрямки вкладу фінансових ресурсів відповідно до змін зовнішніх і внутрішніх обставин. Є якісною характеристикою, пропонується використовувати для її оцінки наявності управлінських опцій підприємства.
Фінансова стабільність – визначається постійністю оптимальних або наближених до них значень показників. В якості показника фінансової стабільності пропонується використовувати значення середньоквадратичного відхилення (σ), розрахованого на основі відхилень фактичних значень показника від оптимальних. Тоді підприємство буде фінансово стабільним при виконанні наступної умови: $\text{Копт.} = \text{Кфакт.} \pm \sigma$, де: Копт. , Кфакт. – оптимальні і фактичні значення фінансових коефіцієнтів; σ – середньоквадратичне відхилення.
Фінансова рівновага – характеризує збалансованість розвитку підприємства, тобто досягається оптимальним поєднанням доходності і ризику.

Джерело: [12, 129; 2, 325]

За визначенням проф. М. М. Єрмошенко "під фінансовою безпекою підприємства будемо вважати такий фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи" [12, 128-132].

На завершальному етапі дослідження здійснювали аналіз фінансової безпеки логістичних утворень та формували систему такої безпеки. Логістичне утворення є суб'єктом господарської діяльності і в якості організаційного фундаменту має логістичну систему та відповідний механізм її функціонування. Такі господарські утворення можуть бути створені або реорганізовані шляхом структурування на базі організаційно-економічної системи суб'єкту господарювання логістичної системи певного виду. Принциповою відмінністю логістичного утворення від логістичної системи є наявність усіх необхідних для функціонування та розвитку підсистем економічної системи суб'єкта господарської діяльності, а не лише логістичних. Відмінністю логістичного утворення від логістичної організації є, по-перше, не просто логістична організація, а організація, яка знаходиться на стадії організаційно-інноваційного розвитку за сучасною концепцією логістики, а по-друге, логістичне утворення не обмежено лише рамками певної інституції. Головне, що логістичне утворення є особливим суб'єктом фінансової безпеки, інструментом розвитку якої є інтегрована логістична система. Логістичні утворення мають три рівні інтеграції логістичних активностей: функціональний, інституціональний та інтеграційний. Функціональне логістичне утворення – це суб'єкт господарської діяльності або його самостійний функціональний підрозділ, які реалізу-

ють сукупність операцій (оперативних та координаційних функцій) для отримання певних видів корисності в процесі формування цінності для споживача. До таких логістичних утворень відносять постачальницькі організації, транспортні агенції, підприємства інформаційного сервісу тощо. Ключовим фактором їх ідентифікації є виконання певного виду логістичних операцій або функцій. Під логістичним утворенням на мікрорівні слід розуміти суб'єкт господарської діяльності або декілька функціонально, інституційно, територіально або інтеграційно об'єднаних логістичними потоками суб'єктів, які задіяні в процесах просування цінності для споживача і функціонують на засадах сучасної концепції логістики. Враховуючи значний динамізм у інституціональній та інтеграційній структурі логістичних утворень на сьогодні можна говорити лише про певні тенденції їх тополого-видової структури. Логістична система в зазначених суб'єктах є адаптивною системою і для адекватної реакції на комплекс мінливих у часі зовнішніх та внутрішніх загроз здатна змінювати структуру та склад підсистем і елементів. У цій роботі розглядаються питання фінансової безпеки мікрологістичних утворень.

Фінансова безпека логістичного утворення може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів логістичного утворення, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів логістичного утворення, структури його капіталу, норми дивідендних виплат по цінних паперах логістичного утворення, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану логістичного утворення і перспектив його технологічного і фінансового розвитку. Процес становлення фінансової складової економічної безпеки логістичного утворення слід розглядати як процес запобігання можливим збиткам від негативних впливів на економічну безпеку логістичного утворення за різними аспектами його фінансово-господарської діяльності, тобто становлення забезпечення прибутковості та стійкості бізнесу, його економічної безпеки.

Оцінка поточного рівня забезпечення фінансової складової економічної безпеки логістичного утворення пропонується здійснювати за декількома основними напрямками аналізу, серед яких необхідно виділити:

- аналіз фінансової звітності логістичного утворення за результатами його фінансово-господарської діяльності, що передбачає проведення аналізу структури капіталу логістичного утворення, його платоспроможності і фінансової стійкості, структури витрат, прибутків і рентабельності, заборгованості, а також інші напрями аналізу фінансових потоків;
- аналіз конкурентних переваг і порівняльний аналіз із логістичними утвореннями ланцюга поставок та конкурентами;
- аналіз асортименту логістичної продукції та логістичних послуг;
- аналіз рівня і якості функціонального та загального менеджменту ло-

гістичного утворення, а також кваліфікації та інтелектуального потенціалу персоналу;

- аналіз поставок і програм лояльності споживачів логістичного утворення;
- аналіз ринку цінних паперів логістичного утворення, тощо.

Підсумковим етапом оцінки поточного рівня економічної безпеки логістичного утворення відносно його фінансової складової є етап оцінки ефективності діяльності логістичного утворення і його відповідних підрозділів по запобіганню можливих негативних впливів на фінансову складову економічної безпеки даного логістичного утворення. Цей аналіз здійснюється за методикою оцінки збитків, відвернутих чи яких зазнало підприємство в наслідок реалізації запланованого комплексу заходів щодо забезпечення економічної безпеки логістичного утворення в цілому та її фінансової складової зокрема.

Зовнішні умови діяльності логістичного утворення відбивають економічну ситуацію в глобальному ринковому середовищі, країні і в окремих регіонах, галузевих ринках та ланцюгах постачань. Найважливішими із зовнішніх умов господарювання підприємств є розмір податкових ставок, рівень відсотку за кредити, ступінь монополізації галузі, рівень розвитку ринкових відносин і ринкових структур, стан ринку праці, інвестиційна активність логістичного утворення. Різновид зовнішніх чинників, які впливають на логістичне утворення, представлено в таблиці 2.

До ключової групи чинників належать високі темпи інфляції. Незважаючи на деяке уповільнення її темпів останнім часом, постійні інфляційні очікування аж ніяк не сприяють реалізації логістичними утвореннями стратегічних цілей. Сполучені з недостатньо гнучкою, а часто руйнівною податковою системою держави, кредитною політикою, високі для кінцевого споживача ціни стимулюють не розширення виробництва, а його згортання. Високі ціни, які призначаються логістичними утвореннями на продукцію, часто спричиняються не стільки їхньою необгрунтованою ціновою політикою, скільки зовнішніми ціноутворюючими чинниками. А це веде, у свою чергу, до падіння конкурентоспроможності товарів і зниження споживчого попиту. Наслідок тих чи інших негативних чинників можна передбачати, а відповідно, вчасно ужити заходів до їхнього усунення чи ослаблення, якщо постійно відстежувати ознаки можливого погіршення фінансового стану логістичного утворення. Ці ознаки, зрозуміло, не мають абсолютної сили і повинні розглядатися в сукупності з іншими показниками господарської діяльності. Вони – привід для ретельного дослідження фінансового стану з боку як керівників і акціонерів, так і замовників і кредиторів. Однією з ознак погіршення фінансової стійкості можуть бути зміни в статтях балансу з боку як пасиву, так і активу, різке збільшення (зменшення) балансових сум, різкі зміни в структурі балансу [8, 166]. До внутрішніх чинників відносяться ті, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому логістичному утворенні (ендогенні). Класифікація внутрішніх чинників наведена у таблиці 3.

Таблиця 2

Зовнішні чинники впливу на фінансовий стан логістичного утворення

1	Зовнішні фактори	
	2	3
Міжнародні	Загальноекономічні	<ul style="list-style-type: none"> • Циклічність економічного розвитку • Фінансова політика транснаціональних банків
	Стабільність міжнародної політики	<ul style="list-style-type: none"> • Укладання міжнародних угод, формування вільних економічних зон, зон вільної торгівлі • Тарифные соглашения • Міжнародний маркетинг
	Міжнародна конкуренція	<ul style="list-style-type: none"> • Організація спільних підприємств • Ліцензійна торгівля • Фінансовий стан іноземних партнерів • Стратегічні зони господарювання
Національні	Політичні	<ul style="list-style-type: none"> • Стан фінансової системи • Відношення до власності • Принцип земельної політики держави • Відношення держави до підприємництва • Податкова політика • Обмеження монополізму • Захист конкуренції • Зріс інфляції
	Економічні та демографічні	<ul style="list-style-type: none"> • Циклічність економічного розвитку • Рівень доходів і нагромаджень населення • Спроможність до покупки (рівень цін, можливість одержання кредиту) • Підприємницька активність
Ринкові	Психографічні	<ul style="list-style-type: none"> • Споживчий вибір • Звички, традиції і норми споживання
	Науково-технічні	<ul style="list-style-type: none"> • Новизна конструкцій та технологій • Конкурентоспроможність продукції
	Форми конкуренції	<ul style="list-style-type: none"> • Рівень витрат виробництва • Рівень технології • Якість продукції • Рівень маркетингу

Внутрішні чинники, які впливають на фінансове становище логістичного утворення, можна поділити на якісні і кількісні. До якісних належать: мета, галузь діяльності, традиції, репутація та імідж, форма власності, організаційна структура управління, форма спеціалізації, концентрація виробництва, диверсифікація виробництва, прогресивність засобів і методів виробництва, рівень виробничих запасів.

До кількісних належать: кваліфікований склад керівництва і персоналу, доля ринку і стадія життєвого циклу, інноваційна діяльність, адаптивність фірми, тривалість виробничого циклу, рівень виробничих запасів, структура балансу, платоспроможність, ліквідність, співвідношення власних і залучених засобів, вартість капіталу, структура майна, інвестиційна привабливість, дохід на акцію, рівень прибутковості та рентабельності. Для українських логістич-

них утворень складно виділити пріоритетність яких-небудь відзначених факторів. І все-таки на сьогодні навіть з обліком низької ділової активності на фінансовий стан логістичних утворень переважно впливають зовнішні чинники.

Таблиця 3
Внутрішні фактори впливу на фінансовий стан логістичного утворення

Внутрішні фактори	
Конкурентна позиція фірми	<ul style="list-style-type: none"> • Мета, галузь діяльності • Традиції репутація та імідж • Кваліфікований склад керівництва і персоналу • Доля ринку і стадія життєвого циклу
Принципи діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Форма власності • Організаційна структура управління • Організація системи управління • Інноваційна діяльність • Організація виробництва • Адаптивність фірми • Форма спеціалізації • Концентрація виробництва • Диверсифікація виробництва
Ресурси ті їх використання	<ul style="list-style-type: none"> • Прогресивність засобів і методів виробництва • Тривалість виробничого циклу • Рівень виробничих запасів • Диверсифікація виробництва
Маркетингові стратегії і політика	<ul style="list-style-type: none"> • Прогресивність засобів і методів виробництва • Тривалість виробничого циклу • Рівень виробничих запасів • Обертання засобів
Фінансовий менеджмент	<ul style="list-style-type: none"> • Структура балансу • Платоспроможність • Ліквідність • Співвідношення власних і залучених засобів • Вартість капіталу • Структура майна • Інвестиційна привабливість • Доход на акцію • Рівень прибутковості та рентабельності

Для управління фінансовою безпекою логістичного утворення пропонується система, наведена на рисунку 2.

Як видно з рисунка 2, система фінансової безпеки логістичного утворення є адаптивним організаційно-економічним механізмом, який забезпечує такий його фінансовий стан, що характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи логістичного утворення забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи як складової логістич-

ного управління. Важливою складовою системи фінансової безпеки логістичного утворення є механізм неперервного контролінгу критеріїв та індикаторів стану фінансової безпеки. Сутність цього механізму полягає у постійному моніторингу відхилень фактичних показників критеріїв та індикаторів від їх нормативних значень; аналізу величин, причин, винуватців та ймовірних наслідків зазначених відхилень і оперативного застосування коригуючих дій щодо зменшення та усунення цих відхилень.

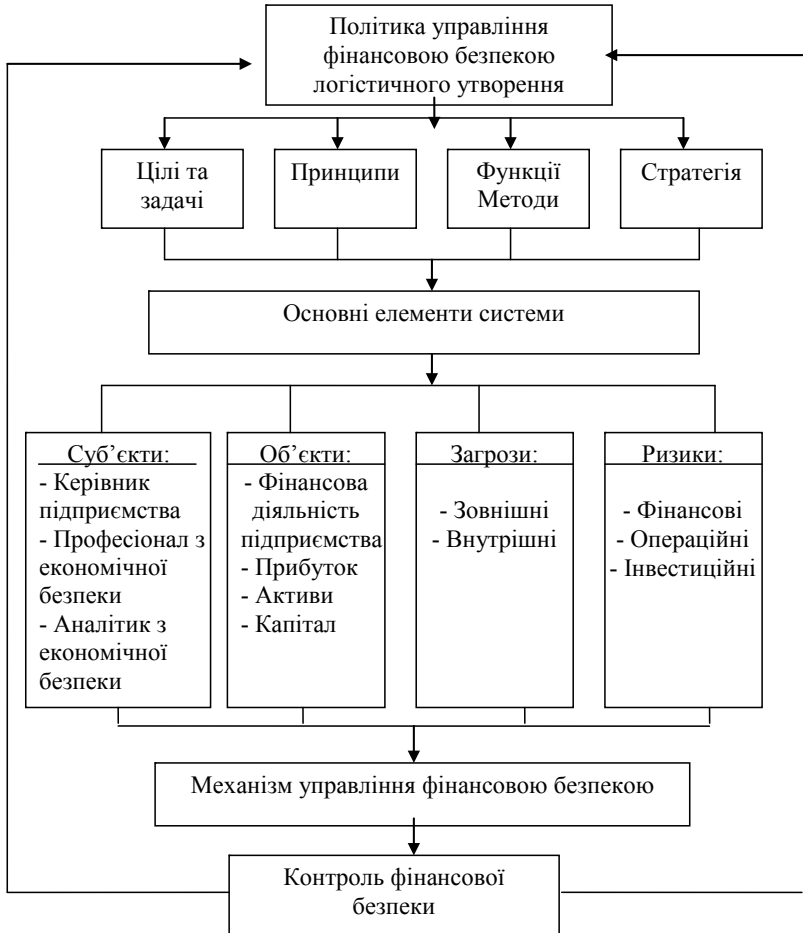

Рис. 2. Управління системою фінансової безпеки підприємства

Джерело: складено на підставі [11, 12]

Висновки. Фінансова безпека передбачає захищеність фінансових інтересів відповідно держави, регіону чи суб'єктів господарювання. Ключова роль фінансової безпеки полягає у забезпеченні розвитку суб'єктів господарювання, регіонів та держави. Без забезпечення фінансової безпеки на будь-якому рівні господарювання неможливо вирішити жодне із завдань інституціонального чи регіонального розвитку. Фінансова безпека створює передумови для ефективного функціонування будь-яких соціально-економічних та соціо-технічних систем. Саме вона тісно пов'язана з іншими складовими економічної безпеки, від її рівня залежить інвестиційний клімат у державі. Спроможність держави забезпечити прийнятний рівень фінансової безпеки пов'язується з ефективністю дії грошово-кредитних і бюджетно-податкових важелів, які є основними ринковими регуляторами соціально-економічного розвитку держави. Фінансова безпека регіонів займає особливе місце у структурі національної фінансової безпеки, що зумовлено роллю та місцем регіональних фінансів у забезпеченні програм економічного розвитку окремих територій, соціальної захищеності населення, фінансуванні, утриманні та розвитку соціальної інфраструктури. В сучасних умовах нестабільності, дії негативних факторів глобальної фінансової кризи, протиріччя реформаційних процесів, держава, в цілях її фінансової безпеки, повинна, в першу чергу, направляти зусилля на забезпечення безпеки підприємств. Основними напрямками державної політики при цьому повинні бути сукупність організаційно-правових, соціально-економічних і управлінських рішень, що забезпечують підприємству ефективний захист від зовнішніх і внутрішніх загроз. На рівні підприємства розвиток фінансової безпеки може здійснюватись завдяки різним інструментам. У нашому випадку таким інструментарієм є інноваційно-організаційне перетворення підприємства у логістичне утворення, що функціонує і розвивається на засадах концепції логістики. Фінансова безпека логістичного утворення може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів логістичного утворення, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів логістичного утворення, структури його капіталу, норми дивідендних виплат по цінних паперах логістичного утворення, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану логістичного утворення і перспектив його технологічного і фінансового розвитку. Процес становлення фінансової складової економічної безпеки логістичного утворення слід розглядати як процес запобігання можливим збиткам від негативних впливів на економічну безпеку логістичного утворення за різними аспектами його фінансово-господарської діяльності, тобто становлення забезпечення прибутковості та стійкості бізнесу. Система фінансової безпеки логістичного утворення є адаптивний організаційно-економічний механізм, який забезпечує такий його фінансовий стан, що характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз, по-третє,

здатністю фінансової системи логістичного утворення забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи як складової логістичного управління. Важливою складовою системи фінансової безпеки логістичного утворення є механізм неперервного контролінгу критеріїв та індикаторів стану фінансової безпеки.

Література:

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16. 04. 91 р. № 959-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 29. – С. 377.
2. Бланк І. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. – 784 с.
3. Бутинець Ф. Ф., Шигун М. М. та ін. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті. – Житомир: ПП “Рута”, 2004. – 352 с.
4. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: Монографія. – Луцьк: Надстир’я, 2007. – 496 с.
5. Герасимчук З. В., Вавдюк Н. С. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: Монографія. – Луцьк: Надстир’я, 2006. – 244 с.
6. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: Національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Навчальний посібник / М. М. Єрмошенко; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2001. – 307 с.
7. Качинський А. Б. Безпека, загрози і ризик: наукові концепції та математичні методи / А. Б. Качинський; Інститут проблем національної безпеки; Національна академія Служби безпеки України. – К., 2004. – 472 с.
8. Кириченко О. А., Кінах А. К., Крутов В. В., Геєць В. М., Сідак В. С. Концепція економічної безпеки антикризового управління економікою України. Експертно-аналітична доповідь. – К.: УЕП “КРОК”, 2009. – 59 с.
9. Кириченко О. А., Кім Ю. Г. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства // “Економіка та держава”. – 2009. – № 1. – С. 13-16.
10. Кириченко О. А., Крюкова С. Три кроки до реформи // Народний депутат. – 2009. – № 7(54). – С. 32-37.
11. Кириченко О. А., Сідак В. С., Лаптев С. М. та інші. Проблеми управління економічною безпекою суб’єктів господарювання. Монографія. – К.: УЕП “Крок”, 2008. – 401с.
12. Кириченко О. А., Кім Ю. Г. Методологічні основи економічної безпеки суб’єктів господарювання в трансформаційній економіці // Актуальні питання економіки. – 2008. – № 12. – С. 128-132.
13. Копилов В. А., Ефіменко Т. І. Методологічні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки держави // Стратегічна панорама. – 2007. – № 3. – С. 38-45.
14. Крутов В. В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємництва в Україні. – К.: Фенікс, 2008. – 406 с.
15. Кислий В. М., Біловодська О. А., Олефіренко О. М., Смоляник О. М. Логістика: теорія та практика: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.
16. The Economist. – 2009. – № 9. – С. 21-32.